

Nämnd

Kommunstyrelsen

§ 153

Dnr KS 230/2024

Remiss – Nätt och Jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att anta remissyttrandet som sitt eget.

Ärendebeskrivning

Sollefteå kommun utgör remissinstans för det betänkande som Utjämningskommittén har tagit fram avseende likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Det förslag som presenteras i utredningen "Nätt och jämnt" bygger, liksom tidigare, huvudsakligen på utjämningsens nuvarande delar. I dessa utjämnas både kostnader och intäkter mellan kommuner, eftersom förutsättningarna varierar kraftigt vad gäller skattekraft, folkmängd, åldersstruktur, bebyggelsestruktur och socioekonomiska faktorer.

Delarna består i huvudsak av:

Tabell 1 Systemet för kommunalekonomisk utjämning

Nuvarande	Förslag
Inkomstutjämning	Inkomstutjämning
Kostnadsutjämning	Kostnadsutjämning
Strukturbidrag	Bidrag för svagt befolkningsunderlag
Införandebidrag	Fast införandebidrag
	Ersättning för eftersläpning
	Införandebidrag

Kommittén föreslår även principer för statens användning av riktade bidrag, som trots en principiell överenskommelse om att de ska minska, har ökat i omfattning. Kommittén föreslår även kriterier för hur dessa bidrag ska vara utformade för att minska den problematik de ger upphov till. Riktade bidrag föreslås kunna ges som kostnadsersättningar vid extraordinära situationer, när det finns samsyn om behovet av riktat statsbidrag samt om det finns särskilda skäl. Inget bidrag ska heller uppgå till mindre än 100 000 kr för den kommun som får det lägsta bidraget. Totalt föreslås 17 riktade bidrag överföras till det generella bidraget, motsvarande 10,2 miljarder kronor.

Kommittén har också undersökt fastighetsavgiften och huruvida denna bör utjämnas med tanke på de stora skillnader som föreligger, men konstaterar att ytterligare faktorer behöver utredas.

Det föreslås att inkomstutjämningsen förändras så att den länsvisa skattesatsen aktualiseras enligt den genomsnittliga skattesatsen för 2022 som bas, samt att garantinivån höjs till 116 % av rikets genomsnittliga skattekraft, med ambitionen att hålla regleringsposten så låg

Nämnd

Kommunstyrelsen

som möjligt. För regioner föreslås en höjning av kompensationsgraden till 95 %. Kostnadsutjämnningen föreslås förändras så att verksamhetsövergripande kostnader och infrastruktur delas upp efter verksamhetsområde. En genomgående förändring är att ersättning för övergripande administration flyttas från de verksamhetsövergripande kostnaderna till de respektive delmodellerna. Merkostnader kopplade till gleshet har också justerats, där invånarnas bosättningsmönster har varit utgångspunkt för ett nytt mått på gleshet, vilket har haft relativt stor påverkan på enskilda kommuner inom delmodellerna. Faktorer som inte visat sig ha betydelse för delmodellerna har tagits bort, exempelvis befolkningsförändringar i samtliga delmodeller samt språkfaktorer för äldreomsorg. Befolkningsminskning lyfts från verksamhetsövergripande kostnader till att bli en egen delmodell och förändras från ett 10-årigt snitt till ett 5-årigt snitt. Gällande gator och vägar har tidigare kompensation utgått baserat på kommungrupp, men nu föreslås att kommunens egna förutsättningar ska vara fördelningsbas. Eftersläpning flyttas från kostnadsutjämnningen till det övergripande systemet för att tydliggöra att den är av tillfällig art. Den justeras också för att öka träffsäkerheten och avser framför allt kompensation för snabb samhällsutveckling som inte fångas upp i kostnadsutjämnningen. För regioner beräknas gleshet på ett nytt sätt där hänsyn också tas till små sjukhus på grund av ett litet invånarantal.

Tabell 2 Kostnadsutjämnning för kommuner

Nuvarande system	Förslag
Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet	Förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet
Förskoleklass och grundskola	Förskoleklass och grundskola
Gymnasieskola	Gymnasieskola
Kommunal vuxenutbildning	Kommunal vuxenutbildning
Individ- och familjeomsorg	Individ- och familjeomsorg
Äldreomsorg	Äldreomsorg
Kollektivtrafik	Kollektivtrafik
Infrastruktur och skydd	Gator och vägar
Verksamhetsövergripande kostnader	Räddningstjänst
	Befolkningsminskning
	Fastighet
	Politisk verksamhet

LSS-utjämnningen kvarstår som ett eget utjämningsystem, vilket beror på att det till viss del är påverkbart. För att hantera vissa av dessa utmaningar föreslås att personalkostnadsindex tas bort, men att en ventil skapas för små kommuner med stora vårdbehov. Två delmodeller tillskapas också: en avseende strukturellt högt löneläge och en för övergripande administration. Eftersom det idag utjämnas för insatser enligt LSS men inte enligt SOL, finns incitament att välja LSS, varvid kommittén anser att även SOL behöver utjämnas. Dock saknas idag tillräckliga kvalitativa förutsättningar för att inom ramen för kommitténs arbete utforma ett förslag.

Nämnd

Kommunstyrelsen

Strukturbidraget föreslås förändras och ersättas med ett bidrag för svagt befolkningsunderlag samt ett införandebidrag som ska begränsa den totala förändringen av strukturbidraget som inte avser svagt befolkningsunderlag.

Införandebidrag bedöms behöva kvarstå eftersom förändringar av utjämningsystemet väsentligt ändrar förutsättningarna för vissa enskilda kommuner och regioner. Därför föreslås en successiv infasningsperiod för två införandebidrag: ett för LSS-utjämningsen och ett för kostnadsutjämningsen. För att den totala förändringen inte ska bli för stor föreslås också ett fast införandebidrag för de kommuner som har en total kostnadsutjämningsförändring på över 1 500 kr per invånare.

Sammantaget innebär kommitténs förslag att glesa kommuner, kommuner med liten folkmängd och de socioekonomiskt svagare kommunerna får en positiv förändring. Att utjämning är viktigt belyses också i en beräkning gjord av kommittén, där det framgår att skillnaden mellan lägsta och högsta skattetryck utan utjämning i Sverige skulle uppgå till 24 procentenheter.

Förvaltningens bedömning

Sollefteå kommun ser mycket positivt på Utjämningskommitténs betänkande och ser det som en riktig och logisk fortsättning på föregående utredning Lite mer lika, då denna var just LITE mer lika. Det är viktigt att komma till rätta med de stora skillnader som finns idag i Sverige gällande både den välfärd som erbjuds våra medborgare och de förutsättningar som kommuner och regioner har för att bedriva denna. Det är också viktigt att den tidplan som föreslagits för införande följs och att beslut faktiskt tas kring denna så viktiga fråga.

Betänkandet är omfattande och väl genomarbetat men också övermäktigt att gå igenom i detalj.

Sollefteå kommun lämnar följande reflektioner och medskick avseende betänkandets fortsatta hantering och förslag på några mindre justeringar:

Det är mycket positivt att länsvis skattesats aktualiseras enligt 2022 år nivå i inkomstutjämningsen. Däremot så vore det önskvärt att den genomsnittliga skatten inte viktades. En viktning innebär att stora kommuner med förhållandevis låg skattesats trycker ned den genomsnittliga kompensationsgraden. En oviktad och högre länsvis skattesats skulle öka fördelningen och ge bättre förutsättningar till likvärdig välfärd och skattetryck. I och med att kompensationsgraden är 95% och det egna skatteunderlaget beskattas med den egna kommunala skattesatsen så krävs det högre skatt för kommuner med svagt skatteunderlag för att få in samma mängd skattemedel (kr/invånare) som i en kommun med högre skatteunderlag. I tillägg till ovan vore det dessutom önskvärt att kompensationen uppgick till 100% av länsvis skattesats, i alla fall upp till en nivå motsvarande rikets medelskattkraft. En mer kompenserande inkomstutjämningsen skulle medföra att den kommunala skattesatsen i de kommuner som ligger långt under den genomsnittliga skattkraften i riket skulle kunna sänkas och att skillnaden mellan låg och högskatte-kommuner kunna minskas.

Nämnd

Kommunstyrelsen

Fastighetsavgiften som infördes 2008 fördelades initialt lika per invånare i Sverige men förändrades från och med 2009 så att den årliga kommunala intäktsförändringen adderas till ursprungligt belopp. Detta har med åren inneburit att det är stora kommunala skillnader i inkomst trots att det finns ett maxbelopp i avgift per fastighet på 9525 kr (grundavgiften är 0,75% av taxeringsvärdet). Det är svårt att se en koppling mellan dagens intäkter från fastighetsavgiften och kostnaderna för det kommunala välfärdsuppdraget, varvid kommunen rekommenderar att utjämning införs även på detta område.

Gällande gator och vägar och tillägg för vinterväghållning känns det märkligt att avgränsning som det framstår av utredningen gjorts i huvudsak utifrån länstillhörighet. Inlandskommuner som ligger grannar med likvärdiga förutsättningar men i olika län erhåller olika belopp. Som exempel ligger i nord-sydlig riktning de norrländska inlandskommunerna Åsele, Sollefteå, Ragunda, Bräcke och Ånge.

Åsele 500 kr/inv - Västerbotten
 Sollefteå 300 kr/inv - Västernorrland
 Ragunda 500 kr/inv - Jämtland
 Bräcke 500 kr/inv - Jämtland
 Ånge 300 kr/inv - Västernorrland

Sollefteå kommun lämnar dessutom följande mer omfattande reflektioner och medskick för ett mer likvärdigt och rättvist Sverige:

Kompensation för Tillväxtsatsningar och Grön Omställning

Det finns kommuner som tar ett oproportionerligt stort ansvar i den gröna omställningen. Dessa satsningar är i linje med nationella och EU-mål för hållbar utveckling och är avgörande för att skapa långsiktig hållbar ekonomisk tillväxt. Trots detta innebär sådana satsningar ofta höga initiala kostnader och en betydande ekonomisk risk för kommunen, utan omedelbar avkastning.

Det är viktigt att erkänna att effekterna av dessa investeringar kan ta flera år att materialisera. Till exempel uppstår stora kostnader för kommunerna i fråga om investeringar i mark, infrastruktur och andra planrelaterade åtgärder. Kommunens enda incitament är framtida ökade intäkter i form av ökad skattekraft, något som kan dröja många år eller till och med kanske utebli.

För att stödja kommuner som aktivt arbetar för att uppfylla både lokala och nationella mål bör utjämningssystemet inkludera en kompensation för dessa tillväxtsatsningar. Detta skulle inte bara minska den ekonomiska bördan under den tid det tar innan investeringarna börjar bära frukt, utan också skapa starkare incitament för kommuner att delta i och bidra till den nationella utvecklingen.

En sådan kompensation skulle säkerställa att kommuner som Sollefteå, som tar ett ekonomiskt ansvar för att driva innovation och hållbar utveckling, får det stöd som krävs för

Nämnd

Kommunstyrelsen

att kunna fortsätta dessa insatser. Det skulle också bidra till att minska klyftorna mellan kommuner med olika förutsättningar, och på så sätt främja en mer likvärdig och rättvis fördelning av resurser i hela landet. Detta skulle också minska behovet av att genomföra särlösningar, såsom de som tidigare regeringar föreslagit gällande investeringar i Norrbotten och Västerbotten.

Gator och Vägar

Sollefteå kommun vill betona behovet av att införa en specifik "infrastrukturunderhållsfaktor" inom ramen för kostnadsutjämningsystemet för gator och vägar. Dagens system tar visserligen hänsyn till vissa geografiska och klimatmässiga förutsättningar, men det saknas en tydlig mekanism som specifikt kompenserar för de långsiktiga underhållskostnader som kommuner står inför, särskilt i glesbygdskommuner med stora geografiska ytor.

Kommuner som Sollefteå står inför betydande kostnader för att underhålla och uppgradera sitt vägnät. Dessa kostnader är ofta högre än genomsnittet på grund av kommunens stora yta, låga befolkningstäthet och klimatutmaningar, såsom stränga vintrar som kräver omfattande vinterväghållning och lagning av tjälkott. De nuvarande ersättningarna täcker inte alltid de faktiska kostnaderna, vilket kan leda till att viktiga underhållsinsatser skjuts upp, med risk för försämrade infrastruktur och ökade kostnader i framtiden.

I många fall måste underhåll och nybyggnation av vägar samordnas med andra infrastrukturella projekt, såsom utbyggnad eller renovering av VA-system (vatten och avlopp). Denna samordning kräver både tid och resurser, vilket ytterligare ökar underhållskostnaderna. En underhållsfaktor skulle ge kommunerna bättre ekonomiska förutsättningar att hantera dessa komplexa projekt.

Utan en infrastrukturunderhållsfaktor riskerar kommuner med höga underhållskostnader att hamna i ett ekonomiskt underläge, särskilt om de också har låg skattekraft. Detta kan leda till ojämlikhet i infrastrukturens kvalitet mellan olika kommuner, vilket går emot principen om en likvärdig välfärd och service i hela landet.

En infrastrukturunderhållsfaktor skulle kunna utformas baserat på infrastrukturens ålder och slitage och även innehålla komponenter för kapitaltjänstkostnader.

Kompensation för gynna stärkt försvarsförmåga

Sollefteå kommun vill betona vikten av att det nationella utjämningsystemet inkluderar en kompensation för kommuner som har en strategisk roll i det nationella säkerhetssystemet, såsom militär närvaro eller andra försvarsrelaterade funktioner. I takt med att Sveriges försvar förstärks och krisberedskapen byggs ut på grund av ett förändrat säkerhetspolitiskt läge, medför detta betydande kostnader och påfrestningar för de kommuner som är värdar för dessa anläggningar och verksamheter.

Nämnd

Kommunstyrelsen

Det är viktigt att påtala att Försvarsmaktens verksamhet skiljer sig avsevärt från många andra. Till exempel kan Försvarsmaktens närvaro försvåra andra etableringar eller betyda att verksamheter kan behöva flyttas eller inte längre kan drivas i nuvarande utformning. Dessa kostnader kan uppstå långt innan de potentiella ekonomiska fördelarna av en ökad befolkning eller stärkt lokal ekonomi börjar realiseras. För att säkerställa att dessa kommuner inte missgynnas ekonomiskt, bör en specifik kompensation införas i utjämningsystemet som tar hänsyn till dessa unika kostnader och den viktiga roll dessa kommuner spelar för rikets säkerhet.

Kollektivtrafik

Sollefteå kommun vill framföra kritik mot den nuvarande beräkningsmodellen för kostnadsutjämnning av kollektivtrafik, som föreslås i utredningen. Modellen bygger i hög grad på faktorer som tätortsbefolkningens storlek och pendling över kommungränser, vilket leder till en snedvridning av ersättningen som missgynnar glesbygdskommuner med små tätorter, spridd befolkning och begränsade pendlingsmöjligheter.

Modellen tilldelar större ersättning till kommuner med större tätorter, med antagandet att behovet av kollektivtrafik är högre i sådana områden. Detta missgynnar kommuner som Sollefteå, där befolkningen är spridd över ett stort geografiskt område. I dessa kommuner är kostnaderna per capita för kollektivtrafik högre, men den nuvarande modellen beaktar inte fullt ut de unika behov som uppstår i en sådan geografisk kontext.

En annan central faktor i modellen är pendlingsfrekvensen över kommungränser. Kommuner där en stor del av befolkningen pendlar till arbete eller utbildning i andra kommuner får en högre ersättning. Detta straffar kommuner som Sollefteå, där det idag finns begränsade möjligheter till pendling över kommungränser, ofta på grund av avstånd, brist på infrastruktur eller helt enkelt för att sådana arbets- och utbildningsmöjligheter inte finns i närliggande kommuner.

För kommuner som Sollefteå, där arbetsmarknaden och utbildningsmöjligheterna främst är lokala, blir ersättningen därmed orättvist låg. Detta trots att behovet av kollektivtrafik för att upprätthålla grundläggande mobilitet och service för invånarna är stort.

Den nuvarande modellen riskerar att cementera en ojämlig fördelning av resurser, där kommuner med små tätorter och begränsad pendling över kommungränser får otillräckliga medel för att upprätthålla och utveckla kollektivtrafiken.

Sollefteå kommun föreslår att utjämningsmodellen justeras för att bättre återspegla de faktiska kostnaderna för att driva kollektivtrafik i glesbygd. Detta kan inkludera en faktor som tar hänsyn till spridd befolkning och långa avstånd, snarare än att enbart fokusera på tätortsbefolkningens storlek.

Vidare bör en justering införas för kommuner med låg pendlingsfrekvens över kommungränser, där behovet av stöd för att utveckla lokala transportlösningar är särskilt stort.

Nämnd

Kommunstyrelsen

En komponent som tar hänsyn till utbyggnaden av kollektivtrafik bör också övervägas, där de kommuner som utifrån sina förutsättningar gjort störst investeringar i ny kollektivtrafik också belönas för dessa. En prestationsbaserad ersättning som belönar kommuner där andelen befolkning i kollektivnära läge ökar.

Beslutsplanering

Allmänna utskottet 2024-09-10

Kommunstyrelsen 2024-09-30

Beslutsunderlag

Yttrande över Utjämningskommitténs betänkande Nätt och jämnt SOU 2024:50,

Niklas Nordén, kommundirektör

Nätt och jämnt, likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1. SOU 2024:50

Nätt och jämnt, likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 2. SOU 2024:50

Förvaltningens förslag till beslut

Förvaltningen föreslår

Kommunstyrelsens allmänna utskott föreslå

Kommunstyrelsen

att anta remissyttrandet som sitt eget.

Allmänna utskottets förslag till beslut

Kommunstyrelsens allmänna utskott föreslår

Kommunstyrelsen

att anta remissyttrandet som sitt eget.

Beslutsgång

Talarlistan är tom. Ordförande frågar om kommunstyrelsen är redo att gå till beslut.

Finner så.

Ordförande finner att kommunstyrelsen beslutar att anta remissyttrandet som sitt eget.

Beslutet skickas till

Kommundirektör

Finansdepartementet senast den 8 november 2024